Valiokunnan lausunto HaVL 6/2026 vp– K 20/2025 vp

Hallintovaliokunta

Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2025

Sivistysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2025 (K 20/2025 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava sivistysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- neuvotteleva virkamies Jasmiina Jokinen, oikeusministeriö
- poliisitarkastaja Jari Pajunen, sisäministeriö
- johtava asiantuntija Linda Viitala, sisäministeriö
- lainsäädäntöneuvos Maarit Huotari, valtiovarainministeriö
- erityisasiantuntija Elina Takamäki, valtiovarainministeriö
- neuvotteleva virkamies Markku Mölläri, valtiovarainministeriö
- erityisasiantuntija Elina Kettunen, sosiaali- ja terveysministeriö
- folktingetin pääsihteeri Christina Gestrin, Svenska Finlands folkting
- asiantuntija Johanna Lindholm, Suomen Kuntaliitto
- juristi Annika Korpela, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- saamelaiskäräjät
- Digi- ja väestötietovirasto
- Kotimaisten kielten keskus
- Helsingin kaupunki
- Närpiön kaupunki
- HUS-yhtymä
- Lapin hyvinvointialue
- Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue
- Varsinais-Suomen hyvinvointialue
- Kuurojen Liitto ry
- SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

Valmis
5.0

Valiokunnan lausunto HaVL 6/2026 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Johdanto

Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2025 sisältää ajankohtaistietoa Suomen kielioloista, kielellisiä oikeuksia tukevista rakenteista, hallinnollisten muutosten vaikutuksesta kieliryhmiin sekä kokemuksia kielellisten oikeuksien toteutumisesta viranomaisissa. Hallintovaliokunta tarkastelee kertomusta oman toimialansa kannalta muun muassa hallinnon kielen, digitalisaation sekä kaksikielisten hyvinvointialueiden näkökulmasta. Valiokunta kiinnittää lausunnossaan huomiota myös poliisimiesten, pelastajien ja hätäkeskuspäivystäjien ruotsinkieliseen koulutukseen.

Hallinnon kieli

Kertomuksesta ilmenee, että Suomen kansalliskielten, suomen ja ruotsin, käyttöala on kaventunut yhteiskunnan eri aloilla, ja englannin kielen käytön yleistymisellä on ollut vaikutusta tähän. Hallintovaliokunta pitää molempien kansalliskielien kehittämistä tärkeänä. Kielen opetuksen ja koulutuksen lisäksi on käytännön kielitaidon kannalta olennaista, että kieltä käytetään aktiivisesti. Valiokunta painottaa myös kielen laatua. Hyvän yleiskielen ja sen eri käyttöaloilla tarvittavan kielen säilymisestä ja turvaamisesta tulee huolehtia molempien kansalliskielien osalta.

Hallintovaliokunnan saaman selvityksen perusteella ruotsinkielisen palvelun toteutumisessa sekä kunnallisella että valtion tasolla on haasteita. Kielilainsäädännön tuntemuksen koetaan heikentyneen viranomaisissa. Valiokunta katsoo, että kielilain (423/2003) mahdollisia kehittämistarpeita tulisi myös arvioida omana hankkeenaan ottaen huomioon hallinnon uudistukset ja digitalisaation nopea kehitys. Hallintovaliokunta tähdentää lisäksi, että Ahvenanmaan maakuntaa koskevista kielellisistä oikeuksista ja velvollisuuksista säädetään Ahvenanmaan itsehallintolaissa (1144/1991). Ahvenanmaan maakunta on yksikielisesti ruotsinkielinen.

Haasteita aiheuttaa myös viranomaisten ruotsinkielentaitoisen henkilöstön vähäinen määrä sekä ruotsin kielen osaamistason yleinen heikentyminen yhteiskunnassa. Ruotsin kielen asema toisena kansalliskielenä on lainsäädännöllisesti vahva, mutta käytännössä ruotsinkielisten kielellisten oikeuksien toteutuminen vaatii suunnitelmallisuutta ja toimenpiteitä viranomaisilta. Hallintovaliokunta on edellä viitannut koulutukseen ja kielen käyttämisen tärkeyteen. Kielitaitoisen henkilökunnan rekrytointi tuottaa myös haasteita. Resurssien ollessa rajalliset keinoksi kielellisen palvelun parantamiseksi on esitetty esimerkiksi henkilöstön kielitaidon kartoittamista ja sen mahdollisimman tehokasta hyödyntämistä kielisuunnittelua apuna käyttäen.

Hallintovaliokunta pitää myönteisenä, että tekoälyn ja teknologian kehittyminen tuo uusia mahdollisuuksia kielellisten oikeuksien turvaamiseen ja palvelun parantamiseen, esimerkiksi tekoälypohjaisen tulkkauksen tai käännöstyökalun avulla. Tekoälyllä tuotettujen käännösten tarkastaminen ja laadun valvonta on valiokunnan käsityksen mukaan vielä tarpeen etenkin viranomaisteksteissä. Kertomuksessa mainittu valmisteilla oleva lakihanke, jossa

mahdollistettaisiin tekoälyn nykyistä laajempi hyödyntäminen viranomaisten neuvonnassa, on parhaillaan lausuntokierroksella.

Kertomuksessa nousee monessa kohtaa esille säädös- ja virkakielen vaikeaselkoisuus. Kertomuksen mukaan suomenkielisten palveluiden osalta keskeisimpänä haasteena on kielellinen saavutettavuus, kuten selkeän kielen käyttö ja selkokielen tarpeen huomioiminen, mutta myös ruotsin kielen osalta huomiota kiinnitetään saavutettavuuteen, kuten ruotsinkieliseen selkokieleen. Hallintovaliokunta toteaa, että EU-lainsäädännön kansallinen täytäntöönpano on osaltaan myötävaikuttanut säädöskielen vaikeaselkoisuuteen ja hallinnon kielessä käytettyyn terminologiaan. Valiokunta katsoo, että hyvään kieleen panostamisella voidaan tehostaa viranomaisten työtä ja tuottaa säästöjä sekä parantaa asiakaspalvelua. Säädöskielen ymmärrettävyys on sekä hallinnon että kansalaisten kannalta tärkeää ja lisää luottamusta julkiseen hallintoon.

Lainvalmistelun tiukat aikataulut ja niukat resurssit heijastuvat etenkin ruotsinkielisiin säädösteksteihin. Käännösprosessissa on kiire, eikä ruotsinkielisten esitysten tarkistamiselle aina riitä aikaa, mikä näkyy eroavaisuuksina ruotsin- ja suomenkielisten lakiehdotusten välillä. Hallituksen esityksen perusteluissa voi olla horjuvuutta kummassakin kieliversiossa. Haasteita ruotsin kielen osalta on ollut myös Lausunto.fi-palvelussa julkaistuissa lausuntopyynnöissä. Valiokunta pitää tärkeänä, että riittävistä lainvalmisteluresursseista huolehditaan.

Valiokunta pitää tarpeellisena, että kansallinen ohjaus ministeriöissä, mutta myös esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) omassa työskentelyssään, huomioi molemmat kansalliskielet. Esimerkiksi kaksikielisten hyvinvointialueiden osalta on pidetty olennaisena sitä, että lainsäädännön soveltamiseen liittyviä tilaisuuksia järjestetään molemmilla kansalliskielillä ja että kansallinen materiaali on saatavilla molemmilla kansalliskielillä. Saamen kielilakiin liittyen valiokunnan huomiota on kiinnitetty käännösvastuiden selkeyttämistarpeeseen esimerkiksi pelastustoimen valtakunnallisen toiminnan ja THL:n valtakunnallisesti käyttöön tuottamien materiaalien osalta.

Suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen edistämisvelvollisuudesta säädetään viittomakielilaissa (359/2015). Laki on lisännyt tietoisuutta suomenruotsalaisen viittomakielen olemassaolosta ja erityisistä tarpeista, mutta sen asema on yhä suomenkielistä viittomakieltä heikompi. Yleisesti ottaen viittomakielisen tulkkauksen järjestämisessä ja tulkkauspalvelussa on katsottu olevan kehitettävää. Viranomaisen tiedottamisen viittomakielellä on koettu parantuneen, mutta viranomaisteksteissä ja esimerkiksi tapahtumailmoituksissa tulisi ilmaista nykyistä selkeämmin, koskeeko asia vain toista viittomakieltä vai molempia. Sosiaali- ja terveysministeriöstä saadun tiedon mukaan ministeriö toteuttaa kevään 2026 aikana yhdessä hyvinvointialueiden kanssa kyselyn viittomakielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuudesta sekä tulkkauksen järjestämisestä hyvinvointialueilla. Kyselyn vastaukset huomioidaan osana hyvinvointialueiden ohjauskokonaisuutta.

Julkishallinnon digitalisaatio

Digitalisaatio lisääntyy kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla, ja myös viranomaispalvelut ja tiedottaminen siirtyvät enenevissä määrin digitaalisille alustoille. Hallitusohjelman mukaisesti Suomi siirtyy asteittain digitaalisten palveluiden ensisijaisuuteen viranomaisasiointikanavana.

Eduskunta on 10.3.2026 hyväksynyt hallintovaliokunnan mietinnön pohjalta ehdotukset sähköisen tiedoksiannon ensisijaisuutta viranomaistoiminnassa koskevaksi lainsäädännöksi (HaVM 1/2026 vp — HE 124/2025 vp). Sääntelyssä on kyse siitä, että viranomaisen tiedoksiannot lähetetään ensisijaisesti sähköisesti viestinvälityspalvelutilille (Suomi.fi) niille hallinnon asiakkaille, joille se on mahdollista. Hallitus valmistelee parhaillaan yksityisiä digipostipalveluita koskevaa hallituksen esitystä.

Suomi.fi-viestit-palvelu on toistaiseksi saatavilla suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Palvelussa on mahdollista lukea saamenkielisiä asiakirjoja ja viestejä, sillä se tukee ja tunnistaa kaikkien Suomessa puhuttujen saamen kielten aakkosia ja kirjaimistoa. Palvelussa on kuitenkin tunnistettu saamen kieltä koskevia puutteita, jotka Digi- ja väestötietovirasto tulee korjaamaan lainsäädännön voimaantulon yhteydessä ja sen jälkeen. Suomi.fi-palvelun tietosisältöjä on saatavilla myös viittomakielillä. Uudistuksen toimeenpanossa, kuten siitä tiedottamisessa, tulee ottaa huomioon kielelliset oikeudet ja voimassa oleva kielilainsäädäntö. Valiokunta toteaa, että Digi- ja väestötietovirastolla on mahdollisuus vaikuttaa vain omien palveluidensa, sisältöjensä ja viestintänsä kieleen. Kukin Suomi.fi-viestejä viestinnässään hyödyntävä viranomainen on itsenäisesti velvollinen huolehtimaan omien viestisisältöjensä kielellisestä saavutettavuudesta.

Digitaalisten palvelujen tarjoamisesta annetun lain (306/2019, jäljempänä digipalvelulaki) valmistelun yhteydessä sekä lakia myöhemmin muutettaessa ns. esteettömyysdirektiivin (EU) 2019/882 kansallisen täytäntöönpanon seurauksena on arvioitu digipalvelulain säännösten vaikutuksia kielellisten oikeuksien toteutumiseen. Säännöksillä on arvioitu olevan jonkin verran positiivisia vaikutuksia kielellisten oikeuksien toteutumiseen erityisesti digitaalisten palvelujen sisältöön tai annettaviin tietoihin liittyvän ymmärrettävyyden vaatimuksen vuoksi. Arvioissa on kuitenkin katsottu, että säännökset eivät vaikuta välittömästi kielellisten oikeuksien toteuttamiseen, koska kielellisten oikeuksien toteuttamisesta on säädetty erikseen kielilainsäädännössä.

Hallintovaliokunta toteaa, että viranomaisilla on kielilainsäädännön perusteella velvollisuus huolehtia siitä, että myös sähköiset palvelut ovat käytettävissä kansalliskielillä ja että asiakkaan kielelliset oikeudet toteutuvat yhdenvertaisesti palvelumuodosta riippumatta. Käytännössä tämä ei kuitenkaan välttämättä näyttäydy asiakkaille ja palveluiden käyttäjille selkeänä. Digitaalisten palvelujen kehittyessä ja monimuotoistuessa on havaittu, että kielellisten oikeuksien soveltaminen sähköisiin palveluihin voi edellyttää lisäohjeistusta. Vaikka lainvalmistelussa tulisi lainsäädännön yhtenäisyyden vuoksi suhtautua informatiivisiin viittaussäännöksiin pidättyvästi, voi myös sellainen olla joissakin tapauksissa tarpeellinen.

Kielilainsäädännön velvoitteet pyritään pääosin huomioimaan eri hallinnonaloilla luotaessa uusia digitaalisia palveluita ja järjestelmiä. Kuitenkin uusia palveluita ja järjestelmiä kehitetään yhä usein lähtökohtaisesti suomen kielellä, mikä näkyy ruotsinkielisten palveluiden heikompana

saatavuutena ja laatuna. Myöskään palveluiden käytön tukea tai apuvälineitä ei ole yhdenvertaisesti tai välttämättä ollenkaan saatavilla muilla kielillä kuin suomeksi. Kielinäkökohtiin tulisi kiinnittää huomiota jo hankkeen suunnitteluvaiheessa. Myönteisenä esimerkkinä voidaan mainita Lapin hyvinvointialueella kehitetty saamenkielisiä digitaalisia sosiaali- ja terveyspalveluita koskeva DigiLapha-asiointialusta, jossa saamen kielet on huomioitu jo asiointialustaa kilpailutettaessa ja vältetty esimerkiksi kertomuksen jaksossa 5.3.2. kuvatut merkistöongelmat.

Kielipoliittiseen ohjelmaan sisältyy valtiovarainministeriölle vastuutettu toimenpide, jonka mukaan aloitetaan valmistelutyö usean kielen merkitsemiseksi väestötietojärjestelmään siten, että nykyinen kielellisiä oikeuksia turvaava järjestelmä ei vaarannu, huomioiden tietoturva, yksilönsuoja sekä muutos- ja ylläpitokulut. Tietojärjestelmämuutosten kustannukset on arvioitu Digi- ja väestötietoviraston tekemässä selvityksessä huomattaviksi. Periaatteessa väestötietojärjestelmässä oleva tieto voisi hyödyttää esimerkiksi kuntien valtionosuusjärjestelmää ja siinä olevien kieliperustaisten kustannustarvetekijöiden erittelyä. Myös hyvinvointialueiden rahoituksessa käytetään samaa tietojärjestelmää kielikomponentin osalta. Erillisenä asiana valiokunta toteaa väestötietojärjestelmästä lisäksi sen, että nykyisessä järjestelmässä saamen kielet on esitetty yhdellä tunnuksella eikä kolmella. Tämä jättää viranomaiset epäselvään tilanteeseen, mikä saamen kielistä on henkilön äidinkieli.

Kertomuksen jaksossa 5.3.3 Digitalisaatio ja viittomakielet todetaan, että hätätilanteessa tekstiviestiä pidetään hitaana ja hankalana yhteydenottotapana, ja mahdollisuus tehdä hätäilmoitus tekstiviestillä nähdään kesken jääneenä uudistuksena. Hallintovaliokunta toteaa, että hätäilmoitus on mahdollista tehdä tekstiviestiä käyttämällä. Tekstiviestin käyttämisen edellytyksenä ollut rekisteröitymisvelvollisuus on poistunut 28.6.2025. Tulevaisuudessa hätäilmoitus on mahdollista tehdä myös käyttämällä reaaliaikaista tekstitystä. Hätäilmoituksen tekeminen reaaliaikaista tekstitystä käyttämällä tarkoittaa reaaliaikaista, merkki kerrallaan tapahtuvaa tekstipohjaista viestintää hätäkeskuksen ja hätäilmoituksen tekijän välillä. Palvelu on tarkoitettu erityisesti sellaisille henkilöille, joilla on haasteita puhumisen tai kuulemisen kanssa, mutta palvelu olisi kuitenkin avoin kaikille hätäilmoituksen tekijöille.

Suuri osa väestöstä käyttää valtion digitaalisten palvelujen lisäksi myös kuntien ja hyvinvointialueiden digitaalisia palveluja. Tämä huomioon ottaen kielikertomuksessa olisi hallintovaliokunnan mielestä tärkeää seurata, miten kielelliset oikeudet toteutuvat kuntien ja hyvinvointialueiden digitaalisissa palveluissa.

Poliisimiesten, pelastajien ja hätäkeskuspäivystäjien ruotsinkielinen koulutus

Oikeuslaitosta koskevassa kertomuksen luvussa 6 on todettu havaintoja siitä, että poliisissa on vähän ruotsin kielen taitoa, jolloin ruotsia osaavan poliisimiehen paikalle tuloa saattaa joutua odottamaan pitkään. Kertomuksen mukaan poliisin heikon ruotsin kielen taidon seurauksena rikosprosessi myös käynnistyy helposti väärällä kielellä. Hallintovaliokunta on jo aiemmin eri yhteyksissä korostanut niin ruotsinkielisten poliisimiesten kuin pelastajien ja hätäkeskuspäivystäjienkin tarvetta.

Valiokunnan lausunto HaVL 6/2026 vp

Poliisiammattikorkeakoulu on yksi oppilaitos, jossa on yksi yhtenäinen organisaatiorakenne ja johtamisjärjestelmä ja jossa poliisin peruskoulutusta toteutetaan yhden opetussuunnitelman mukaisesti kahdella kielellä, suomeksi ja ruotsiksi. Poliisiammattikorkeakoulussa toimii päätoiminen ruotsinkielisen koulutuksen koordinaattori, jonka tehtävänä on koordinoida ruotsinkielisen poliisikoulutuksen suunnittelua, toteutusta ja resursointia. Ruotsinkielentaitoisia poliisimiehiä ei valmistu pelkästään ruotsinkielisestä peruskoulutuksesta, vaan myös suomenkielisessä poliisikoulutuksessa opiskelee kaksikielisiä henkilöitä. Virkaan nimitettäessä ruotsin kielen kielitutkinto tulee olla suoritettuna myös suomenkielisestä koulutuksesta valmistuneilla.

Hallitusohjelman tavoitteena on nostaa poliisin operatiivisen henkilöstön määrä 8 000 henkilötyövuoteen vaalikauden loppuun mennessä. Tämä sisältää sekä suomen- että ruotsinkielisen henkilöstön. Poliisikoulutuksen aloituspaikkojen määrä päätetään vuosittain Poliisihallituksen ja Poliisiammattikorkeakoulun arvioinnilla. Vuodelle 2026 aloituspaikkoja on suomen kielellä toteutettavaan koulutukseen 350 ja ruotsinkieliseen koulutukseen 25. Parhaillaan on meneillään tammikuussa 2026 alkanut ruotsinkielinen poliisin peruskoulutus. Täydennyskoulutusta annetaan ruotsin kielellä vuosittain.

Hallintovaliokunnan saaman selvityksen mukaan Poliisihallituksen sisäinen tarkastus tekee parhaillaan sisäistä tarkastusta ruotsinkielisestä poliisikoulutuksesta. Selvityksestä laaditaan muistio, joka on tarkoitus julkaista maaliskuun aikana.

Pelastuslain (379/2011) mukaan valtio huolehtii pelastustoimen ammatillisesta koulutuksesta ja muusta pelastustoimeen liittyvästä koulutuksesta siten kuin Pelastusopistosta annetussa laissa (607/2006) säädetään. Sisäministeriö on pelastuslain nojalla hyväksynyt myös Helsingin kaupungin pelastuskoulun antamaan pelastusalan ammatillista peruskoulutusta. Pelastusopistosta on valmistunut ruotsinkielinen pelastajakurssi joulukuussa 2023. Kurssilta on valmistunut 14 pelastajaa. Helsingin kaupungin pelastuskoulussa on aloittanut ruotsinkielinen pelastajakurssi syksyllä 2025. Kurssilla opiskelee 14 opiskelijaa. Alueellinen ruotsinkielinen pelastajakurssi on järjestetty Vaasassa vuosien 2022—2023 aikana. Valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että ruotsinkielisen pelastajakoulutuksen toteuttaminen edellyttää riittävän ja ajantasaisen ruotsinkielisen oppimateriaalin saatavuutta erityisesti pelastaja-, alipäällystö- ja päällystökoulutuksessa sekä sopimuspalokuntien koulutusmateriaaleissa.

Hätäkeskuspäivystäjien tutkintokoulutuksesta vastaa Pelastusopisto. Pelastusopisto toteuttaa tutkinnon yhteistyössä Poliisiammattikorkeakoulun kanssa. Kesäkuussa 2025 Pelastusopiston kaksikieliseltä hätäkeskuspäivystäjäkurssilta on valmistunut 15 hätäkeskuspäivystäjää.

Hallintovaliokunta on valtion vuoden 2026 talousarvioesityksestä antamassaan lausunnossa (HaVL 21/2025 vp) kiinnittänyt huomiota muun ohella siihen, että hätäkeskuspäivystäjiä ei tällä hetkellä kouluteta tarpeeseen nähden riittävästi. Valiokunta pitää tärkeänä, että syksylle 2026 suunnitellun ylimääräisen alueellisen hätäkeskuspäivystäjäkurssin järjestämiseen löytyy rahoitus. Ylimääräisellä kurssilla on selvityksen mukaan keskeinen merkitys Hätäkeskuslaitoksen henkilöstömäärän turvaamisessa. Mainittu alueellinen kurssi vaikuttaisi myönteisesti myös ruotsinkielisten hätäkeskuspäivystäjien määrään. Lisäksi valiokunta korostaa tässäkin yhteydessä ruotsinkielisen poliisi- ja pelastajakoulutuksen turvaamista.

Hallintovaliokunnan saaman selvityksen mukaan Pelastusopiston vuosia 2026—2029 koskevan tulossopimuksen mukaan kaksikielinen pelastajakoulutus toteutetaan tarvittaessa tai viiden vuoden välein. Seuraava toteutus on lähtökohtaisesti vuonna 2027. Hätäkeskuspäivystäjien osalta kaksikielinen kurssi toteutetaan vuodesta 2027 alkaen. Poliisihallituksen ja PoliisiammattikorkeakouIun vuotta 2026 koskevan tulossopimuksen mukaan Poliisiammattikorkeakoulu huolehtii kielellisten oikeuksien ja kansalliskielistrategian toteutumisesta tutkinto- ja täydennyskoulutuksessa kiinnittäen huomiota erityisesti ruotsinkielisten koulutusten ja verkkokurssien määrään ja laatuun.

Kaksikielisten hyvinvointialueiden toiminta

Vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisestä on siirtynyt uusille hyvinvointialueille vuoden 2023 alusta. Vuoden 2021 kielikertomuksessa on todettu, että seuraavassa kertomuksessa tulisi osana valtioneuvoston sote-uudistuksen toimeenpanon seurantaa arvioida uudistuksen vaikutuksia kielellisten oikeuksien käytännön toteutumiseen sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä pelastuspalveluissa. Käsiteltävänä olevassa vuoden 2025 kertomuksessa luodaan katsaus ruotsinkielisten ja saamenkielisten palveluiden tilaan hyvinvointialueilla. Hallintovaliokunta katsoo kertomuksessa esitetyn tavoin, että uudistus kokonaisuutena on vielä liian tuore kielivaikutusten kattavaan arviointiin. Tulevissa selvityksissä on hyvä arvioida myös yhteistyöalueita, huomioidaanko niissä tarpeeksi luonnollisia kielellisiä rajoja ja miten se vaikuttaa palvelujen saatavuuteen asiakkaan omalla äidinkielellä, suomeksi tai ruotsiksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö, valtiovarainministeriö ja sisäministeriö ovat yhdessä toteuttaneet vuonna 2025 ulkopuolisen laajapohjaisen väliarvioinnin hyvinvointialueuudistuksesta (Valtioneuvoston julkaisuja 2025:109). Arvioinnin tavoitteena on ollut hankkia tietoa siitä, miten sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uudistamiselle asetetut tavoitteet ovat toteutuneet ensimmäisten toimintavuosien aikana. Arvioinnissa on huomioitu myös ne toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset, jotka ovat olennaisesti vaikuttaneet uudistuksen toteutukseen. Näitä ovat esimerkiksi yleinen talouskehitys ja palvelutarpeen alueelliset lähtökohdat.

Hallintovaliokunta toteaa, että alueiden eriytymiskehitys on voimistunut niin toiminnassa kuin taloudessakin. Hyvinvointialueiden rahoitusmallin yhteydessä huomio on kiinnittynyt pääosin palvelutarpeen laskentatapaan, mutta olennaisia ovat myös määräytymistekijät, joita ovat esimerkiksi kaksikielisyys, vieraskielisyys ja saamenkielisyys. Hyvinvointialueiden rahoitusmallia kehitetään vaiheittain pääministeri Orpon hallitusohjelman linjausten mukaisesti.

Kehysriihessä 23.4.2025 on tehty kirjaus, että kielellisten oikeuksien toteutuminen ja kaksikielisten alueiden palveluiden saatavuus otetaan erityiseen tarkasteluun hyvinvointialueiden kanssa käytävissä ohjausneuvotteluissa vuonna 2025. Sosiaali- ja terveysministeriöltä saadun selvityksen mukaan ruotsinkielisten palvelujen ja henkilöstön saatavuus on nostettu kaksikielisillä hyvinvointialueilla, Helsingissä ja HUS-yhtymällä yhdeksi neuvotteluteemaksi. Ruotsinkielisten palvelujen saatavuudessa ja kielellisten oikeuksien edistämisessä on tapahtunut ministeriön mukaan positiivista kehitystä ja muun muassa digi-, etä- ja kotiin vietäviä palveluita pystytään tarjoamaan ruotsiksi aiempaa paremmin. Monella alueella on kuitenkin edelleen

palvelualakohtaisia haasteita kaksikielisten palvelujen saatavuudessa, oikeuksien toteutumisessa sekä rekrytoinnissa (mm. lääkärit, hoitajat).

Myös hyvinvointialueiden taholta on hallintovaliokunnan huomiota kiinnitetty ruotsinkielisen henkilökunnan pulaan. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomessa koulutetaan tarpeeksi sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen ammattilaisia, jotka osaavat ruotsin kieltä. Riittävä kielitaito on myös potilas- ja asiakasturvallisuuskysymys. Valiokunta viittaa pelastajien ja hätäkeskuspäivystäjien osalta lisäksi edellä lausuttuun.

Osana hallitusohjelman mukaista Hyvän Työn Ohjelmaa on selvitetty sote-alan henkilöstön (sisältäen sairaanhoitajat, lääkärit ja lähihoitajat) maastamuuttoa ja paluumuuttoa vuosina 2010—2024. Tilastokeskuksen toteuttamassa selvityksessä ei ole huomioitu muuttaneiden äidinkieltä, eikä muuttaneiden äidinkielestä ole nykyisen tietopohjan pohjalta tarkempaa tietoa. Valiokunnan saamien lukujen perusteella vuosittaisia lähtijä- ja paluumuuttajamääriä vertailtaessa näyttäisi kuitenkin siltä, että mainittujen ammattiryhmien edustajia on enemmän muuttanut Suomesta ulkomaille kuin palannut takaisin.

Kevään 2025 kehysriihessä on edellytetty lisäksi, että sosiaali- ja terveysministeriö laatii selvityksen ruotsinkielisten palveluiden saatavuudesta hyvinvointialueilla. Selvitys on tarkoitus julkaista kesäkuussa 2026.

Kaksikielisten hyvinvointialueiden yhteistyö

Kaksikielisten hyvinvointialueiden on sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) mukaan tehtävä yhteistyösopimus (YTA-sopimus) ruotsinkielisten kielellisten oikeuksien toteutumisen turvaamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa. Sopimus on ollut voimassa vuoden 2025 alusta. Sopimus koskee työnjakoa ja yhteistyötä sellaisten ruotsinkielisten palvelujen osalta, joiden järjestäminen edellyttää alueiden välistä yhteistyötä palvelujen vaativuuden, harvinaisuuden tai kustannusten vuoksi. Varsinais-Suomen hyvinvointialue vastaa yhteistyösopimuksen laatimisen koordinoimisesta. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen tehtävänä on tukea ruotsinkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kehittämistä koko maassa. Kaksikielisillä hyvinvointialueilla on oma yhteistyöverkosto.

Hallintovaliokunnan saaman selvityksen mukaan ensimmäisen vuoden aikana yhteistyön rakenteet ovat vakiintuneet. Varsinais-Suomen hyvinvointialue on koonnut yhteisen seurantaraportin hyvinvointialueiden ja Helsingin kaupungin raportoinnin sekä yhteistyösopimuksen verkostoryhmän työn pohjalta. Palvelusopimuksia on tehty ensisijaisesti ruotsinkielisissä vammaispalveluissa. Raportin mukaan yhteistyö on vielä kehitysvaiheessa, ja sitä on tarpeen laajentaa useampiin palveluihin. Raportti on toimitettu kansalliskielilautakuntien käyttöön ja tiedoksi sosiaali- ja terveysministeriölle.

Saamansa selvityksen perusteella valiokunta jakaa kertomuksessa esitetyn näkemyksen siitä, että yhteistyösopimuksen mahdollisuuksia ei ole vielä täysin hyödynnetty. Valiokunta toteaa, että sopimus on ollut vasta vähän aikaa voimassa ja yhteistyö on vielä muodostumassa. Lainsäädännössä viimeisen vuoden aikana tapahtuneet muutokset voivat osaltaan vaikuttaa siihen, että käytännöt eivät ole vielä vakiintuneet. Valiokunta pitää tärkeänä, että verkostoryhmän

hyvää yhteistyötä jatketaan ja kehitetään. Myös sopimuksen tunnettuutta voi olla tarpeen vahvistaa organisaatioiden sisällä.

Hallintovaliokunnan huomiota on kiinnitetty siihen, että yhteistyösopimukseen voi liittyä enemmän palveluja kuin palvelusopimuksen määrä antaisi olettaa. Osa myytävistä ja ostettavista palveluista perustuu aikaisempiin, ennen sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta tehtyihin sitoumuksiin tai yksittäisten asiakkaiden maksusitoumuksiin. Kaikissa tapauksissa ei ole nähty tarvetta liittää kyseisiä palveluja osaksi yhteistyösopimusta. Tämä on tunnistettu yhteistyösopimuksen verkostoryhmässä, ja se liittyy osittain myös sopimusosapuolten sopimushallintajärjestelmiin. Valiokunnan käsityksen mukaan nämä seikat eivät kuitenkaan suoranaisesti liity sopimuksen puitesopimusluonteeseen.

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksen mukaan syksyllä 2025 tehdyn kartoituksen alla olivat solmitut palvelusopimukset ja uudet yhteistyömahdollisuudet, joissa hyvinvointialueet voisivat ostaa ja myydä ruotsinkielisiä palveluja toisilleen. Selvityksen mukaan yhteistyösopimusta käydään lävitse syksyllä 2026 kaksikielisten hyvinvointialueiden kanssa käytävissä neuvottelussa.

Hallintovaliokunta katsoo, että ruotsinkielisten sote-palvelujen kehittämistä koko maassa tukevalle Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueelle ja vastaavasti saamenkielisten sote-palvelujen kehittämistä tukevalle Lapin hyvinvointialueelle tulee turvata näiden laissa säädettyjen erityistehtävien hoitamiseksi riittävät resurssit.

Kansalliskielilautakunnat ja saamen kielten lautakunta

Kaksikielisillä hyvinvointialueilla toimivat hyvinvointialueesta annetun lain (611/2021) mukaiset kansalliskielilautakunnat ja saamenkielisellä alueella saamen kielten lautakunta. Lautakuntien tehtävänä on muun muassa seurata alueen vähemmistökielisten palvelujen saatavuutta ja laatua ja arvioida aluevaltuuston päätösten vaikutuksia kielellisten oikeuksien toteutumiseen. Lautakunnan tehtäviin kuuluu myös ehdotusten tekeminen aluehallitukselle kielellisten palvelujen kehittämiseksi.

Hallintovaliokunnan näkemyksen mukaan hyvinvointialueesta annettu laki antaa toiminnan kehittämiselle riittävän pohjan. Olennaista on toimiva palvelujen laadun seuranta. Kertomuksen mukaan kielellisten oikeuksien toteutumisen seurannalle ei ole ainakaan toistaiseksi määritelty vertailukelpoisia indikaattoreita, jolloin jokainen lautakunta toteuttaa seurantaa omalla tavallaan. Valiokunnan näkemyksen mukaan kielellisen palvelun laadun seuranta tulisi vakioida eri hyvinvointialueiden välillä. Yhdenmukaiset mittarit mahdollistaisivat palvelun laadun vertailun myös hyvinvointialueiden välillä. Yhdenmukainen mittaustapa antaisi myös luotettavaa kuvaa kokonaisuutena hyvinvointialueiden kielellisten palveluiden tilasta.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Hallintovaliokunta esittää,

että sivistysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 12.3.2026

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Mauri Peltokangas ps
jäsen Tiina Elo vihr
jäsen Eveliina Heinäluoma sd
jäsen Juha Hänninen kok
jäsen Christoffer Ingo r
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Saku Nikkanen sd
jäsen Hanna Räsänen kesk
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Juha Viitala sd
jäsen Paula Werning sd
jäsen Ben Zyskowicz kok
varajäsen Henrik Vuornos kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Minna-Liisa Rinne